

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում՝ հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ձայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Հայ գրականություն, Արձակ, Պատմվածք

13+

Մանուկ Մնացականյան

Արմատ

Սումգայիթի զոհերի հիշատակին

Ազնվատոհմ խնձորենու շիվը պատվաստված էր վայրի արմատից քիչ վեր, ու քանի դեռ պատվաստի տեղը հողի հետ չէր շփվում՝ շիվն աճում, մեծանում էր ազնվական ծառի բոլոր կանոններով: Բայց, ահա, քամին հող բերեց, կուտակեց ծառաբնի շուրջը, պատվաստի տեղը թաղվեց հողի մեջ, ու վայրենությունն իսկույն խլրտաց արմատի հիշողության մեջ. նա վայրի շիվեր արձակեց և այդ շիվերին տալով իր ողջ կենսահյուրը՝ նրանց տասնապատիկ արագ աճեցրեց: Եվ խեղդվեց, չորացավ ազնվատոհմ շիվը...

Բանաստեղծը՝ յոթանասունին մոտ, թռչնած այտերով, բայց դեռ տռուզ մի տղամարդ, սիրում էր առավոտյան վաղ արթնանալ, խոզանակով մաքրել ատամները, բերանից վանել ծխախոտի գարշահոտությունը, լվացվել ու առաջին սիգարետը վառելով, նստել գրասեղանի մոտ: Սուրճը՝ հետո: Սուրճը՝ երբ կինը կարթնանա, հուշիկ քայլերով, որպեսզի ամուսնուն չխանգարի, ննջարանից խոհանոց կգնա և քիչ անց մազերն ուսերին սփռած, ժպիտն երեսին, գոլորշի արձակող բաժակը ձեռքին զգույշ կբացի աշխատասենյակի դուռը.

— Սալամ, մոալիմ...

«Մոալիմ», այսինքն՝ ուսուցիչ, այսինքն՝ վարպետ էր անվանում կինը ամուսնուն, որովհետև բանաստեղծ էր, թե՛ որ իրենից տարիքով բավականին մեծ էր և ավելի շուտ իրեն հայր

կազեր, թե՛ զգում էր՝ դա բանաստեղծին դուր էր գալիս... Իսկ գուցե, այդ բոլորը միասին առկա էին և ամփոփվում էին մի բառի մեջ՝ «մոալիմ»... Խալաթի տակից ընդգծվող կոնքերը մեղմիկ ճոճելով նա մոտենում, սեղանին էր դնում սուրճի բաժակը: Բանաստեղծը ճակատը ձեռքի ափից չէր կտրում, հայացքը՝ դիմացի գրոտած թղթին՝ նա դանդաղ պարզում էր մյուս ձեռքն ու անսպասելի կամթում կնոջ հետույքը:

— Էլի սկսեցի՞ր,— քիչ կոտրատվելով հետ էր մղվում կինը, — այ թե չարածճին ես, հա՛... —

Այդ հետ քաշվելու պահը և այդ «չարածճին» էր բանաստեղծին ամենից շատ դուր գալիս:

— Վարդս..., — շնչում էր բանաստեղծը:

Չիմա այս ոչ մեծ քաղաքում, ուր եկել էր իր հիվանդ մորն այցելության, նա էլի առավոտյան վաղ էր արթնացել, լվացվել և այլևս իր անելիքը չիմանալով՝ իրեն մի տեսակ օտար էր զգում: Ճիշտ է՝ մոր տունն իր փուլերով էին կառուցել, իր խորհրդով էին ոչ մեծ այգու ծառերն ընտրվել, և ծառերի բերքից մայրաքաղաքի իր բնակարանն անմասն չէր մնում, բայց միևնույն է՝ իր տան տաք մթնոլորտը չկար, որի ներկայությունն արդեն բավական էր, որպեսզի մուսաները թրթռային նրա ուղեղում: Փոխարենը՝ ճաշասենյակի կահույքին շարված պլաստմասսայից կաղապարված սառը, անհաղորդ արձանիկներն էին, որ հիմա արհեստական լույսի տակ ավելի արհեստական էին թվում:

— Ինչ տեսնում եք, տնկում է տանը,— փնթփնթաց բանաստեղծը և ձեռքերը մեջքին դնելով՝ գլուխը կախ, աննպատակ պտտվեց ճաշասենյակում: Դրսում դեռ մուլթ էր: Չնայած մոտալուտ գարունն իրեն արդեն զգացնել էր տալիս, բայց առավոտյան ծովի կողմերից փչող քամին դեռ սառնաշունչ էր, և նրա հպումից զնգզնգացող լուսամուտի ապակու ձայնը՝ մրսեցնող: Բանաստեղծը դող զգաց, մոտեցավ, շոշափեց ջեռուցման խողովակները, որ քաղաքի իշխանություններն իր պատվին էին մոտակա բնակելի շենքի կաթսայատնից անցկացրել: Խողովակը սառն էր:

— Էհ, — գլուխն օրորեց բանաստեղծը, — երկիրը երկիր չէ:

Նա խոհանոց գնաց, վառեց գազօջախը, ձեռքերը պարզեց բոցին, զգաց, թե ինչպես է տաքությունը ներծծվում մարմնի մեջ, և դրանից մարմինը հաճելի փշաքաղվեց: Նա վայելեց երանության այդ պահը, ապա ափերն իրար շփեց և նստելով խոհանոցի սեղանի մոտ՝ ծխեց: Լավ կլիներ, եթե բանաստեղծին սուրճ մատուցեին: Բայց մայրը դեռ քնած էր. նա երեկոյան երկու քնաբեր հաբ խմեց:

— Ախ, Ես պառավները, — հիշելով՝ ինքն իր հետ խոսեց բանաստեղծը:— Դեղի համար խելքն իրենցը չի:

Կինն էր բանաստեղծին ուղարկել մորն այցելության:

— Չարմանում եմ,— ասել էր,— ես որ մորդ չզանգահարեմ՝ դու նրան կհիշե՞ս...

— Ես ու դու մի մարդ եմք,— ասել էր բանաստեղծը:

— Գնա մորդ տեսության,— ասել էր կինը, — հիվանդ է:

— Ի՞նչ է եղել...

— Մեջքն է բռնվել:

— Մահանա,— քթի տակ ժպտացել էր բանաստեղծը, — ինձ է ուզում տեսնել:

— Դա քի՞չ է,— ասել էր կինը:

— Իսկ Էն աղջի՞կն ուր է...

«Էն աղջիկը» բանաստեղծի՝ մորից հարազատ, հորից խորթ եղբոր աղջիկն էր, որ տատի հետ էր ապրում: Բանաստեղծը նրան չէր սիրում՝ շատ էր ինքնուրույն և իրասածի, բայց հանդուրժում էր, որովհետև մոր կողքին գտնվող միակ կենդանի շունչն էր:

— Էն աղջիկը,— ասել էր կինը,— գնացել է Մոսկվա՝ բան-ման առնելու: Միայն թե՛ շատ է հետաքրքիր՝ ո՞ւմ փողերով է առնում՝ հարբեցող հո՞ր...

Բանաստեղծը հասկանում էր, որ կինն իր փողերն է ակնարկում: Նա մորն անփող չէր թողնում: Եվ որպեսզի տհաճ խոսակցությունը չշարունակվի՝ գրկել էր կնոջ մեջքն ու ասել,

— Միասին գնանք, վարդս, մի օրով:

— Բա ուսանողներս...

«Այդ ուսանողների պատճառով բանաստեղծը երբեմն խանդի վայրկենական բռնկում էր ունենում: Կինը հետ մնացողներին տուն էր կանչում և ամեն մեկի հետ առանձին էր պարապում:

— Վո՞ թիզ յու նեյմ...

— Մայ նեյմ իզ Յավար:

— Յան՞ րո յու րո...

— Թենք յու վերի մաչ:

— Իհարկե,— ուսանողի գնալուց հետո ասում էր բանաստեղծը,— որ քո նման վարդը ինձ էլ տուն կանչի, սուրճ ու կոնյակ հյուրասիրելով հետս պարապի՝ ես էլ հետ կմնամ ու թենքյու վերի մաչից Էն կողմ չեմ գնա:

— Մոալիմ..., — ամոթխած ժպիտով ասում էր կինը:

Եվ հաջորդ պահին բանաստեղծն իրեն, իր մաստակն ու հեղինակությունը մտովի համեմատելով իր ներկայության ժամանակ աչքերը միշտ հատակին հառած այդ փսլնքոտի հետ, խաղաղվում էր և ասում:

— Պարապիր, բարի գործ ես անում:

Կինը հավում էր ամուսնուն, այտը սեղմում այտին:

— Բարությունը չի մոռացվում..., — նրա գոլ շշուկից բանաստեղծի ականջը տաքանում էր ու հաճելի սարսուռը տարածվում մարմնով մեկ:

Դրսից ավտոմեքենայի հռնդուն լսվեց, մարդկանց ձայներ լսվեցին: Բանաստեղծը կտրվեց մտքերից: Մոտիկում մի շուն սկսեց կատաղի հաչել:

— Մաքսուդի շունն էր,— ասաց բանաստեղծը և հիշեց երեկոյան թեյի սեղանի շուրջ բացված խոսակցությունը. այգու պատով կից հարևան Մաքսուդն էր եկել ու պատմում էր:

— Յրապարակում ինչքան ժողովո՛ւրդ, ինչքա՛ն... Ես ասեմ՝ տասը հազար, դու քսանն ասա:

Մաքսուդը ջրում էր Չեյնաբ խանումի այգու ծառերը, փորում, կանաչի էր ցանում

ստվերից ազատ մասերում, շուկա գնալիս կատարում նրա հանձնարարությունները, և դրա համար էլ բանաստեղծը հանդուրժում էր Մաքսուդին:

— Ի՞նչ էին ուզում, Մաքսուդ,— հարցրեց Չեյնաբ խանումը:

— Յայերից էին խոսում, հայերից...

— Ինչո՞ւ պիտի չխոսեն,— անսպասելի բռնկվեց բանաստեղծը:— Կանգնել Ղարաբաղն են ուզում:

- Ո՞նց են ուզում,— չհասկացավ մայրը:
- Ասում են՝ հերիք է ինչքան ձերը եղավ, հիմա էլ Ղարաբաղը մերը պիտի լինի:
- Իրենց ասելով հո չի՞,— ուսերը վեր քաշեց Չեյնաբ խանումը:
- Պատկերացնո՞ւմ ես,— մորը դիմեց բանաստեղծը:
- Եդ ան հավատները չխրատվեցի՞ն,— օրորվեց Չեյնաբ խանումը: — Թուրքերի սարքած ջարդն ու գաղթը մոռացա՞ն, Բաքուն մոռացա՞ն, Շուշին մոռացա՞ն...
- Մեղք են,— ասաց Մ աքսուղը:
- Եդ հարցում մեղք չկա: Եդ հարցում մեղք բառը մոռացիր,— խստացավ բանաստեղծը:
- Մոռանամ,— խեղճացավ Մաքսուղը: — Որ ասում ես՝ մոռանամ: Գիտունը դու ես:
- Շուշին հիշո՞ւմ ես,— քիչ թեքվելով տղայի ձեռքը բռնեց Չեյնաբ խանումը: Բանաստեղծը կկոցեց աչքերն ու քիչ անց ասաց.
- Ջարդերը՝ չէ, բայց հրդեհը ոնց որ հիշում եմ:
- Չէ, դրանք հեչ խրատվել չունեն,— ձեռքը ծնկին զարկեց Չեյնաբ խանումը:
- Դու պատմիր, Մաքսուղ, հրապարակում էլ ի՞նչ կար,— ասաց բանաստեղծը:
- Պատմելու բա՞ն է,— Մաքսուղը բանաստեղծի տուփից սիգարետ վերցրեց, ամաչեց բոցատուփն ձեռք տալ՝ լուցկին իր գրպանից հանեց, և նրա աչքերը երջանկությամբ լցվեցին, երբ բանաստեղծը նրա քթի տակ շրխկացրեց բոցատուփ: Մաքսուղը երանությամբ ներս ձգեց ծուխն ու արտաշնչելիս ասաց.
- Անուշ թութուն է...
- Ասում ես՝ ինչ տեսար հրապարակո՞ւմ,— չհամբերեց բանաստեղծը:
- Խոսեցին, գոռգոռացին՝ հետո վրա տվեցին, սկսեցին հայերի դուքանները վառել: Գոռում էին՝ մահ հայերին...
- Ջետո՞...
- Ջետոն չգիտեմ: Վախեցա ոտատակ ընկնեմ, թողեցի, եկա տուն:
- Ըհը,— արտաշնչեց բանաստեղծը, և չհասկացվեց՝ գո՞հ է իր լսածից, թե՞ դժգոհ: Մի պահ լռություն տիրեց:
- Ես բոլշևիկներից խելքդ ի՞նչ է կտրում, մոայիմ,— վերջապես խոսեց Մաքսուղը:— Առաջ էնպես էին սեղմում մարդու շունչը կտրվում էր, հիմա էլ բոլորի կապը բաց են թողել:
- Բոլշևիկները միշտ ճիշտ են, Մաքսուղ,— ասաց բանաստեղծը:— Դու էդ բանը ականջիդ օղ արա:
- Անեմ,— ուսերը հնազանդ վեր քաշեց Մաքսուղը:
- Դու բոլշևիկներին բան չասես,— հարևանի վրա մատ թափ տվեց Չեյնաբ խանումը:— Տղաս էլ է նրանցից: — Մայրը ձեռքը պարզեց, շոյեց բանաստեղծի մազերը:
- Բա ո՞նց չի նրանցից,— ժպտաց Մաքսուղը:— Դրա համար էլ բան եմ Ուզում ասել, բայց ամաչում եմ:
- Մի ամաչիր, ասա,— աչքերը փոքր-ինչ խորամանկ կկոցեց բանաստեղծը:
- Դե որ ասում ես՝ ասեմ: Ասա՝ ինձ հեռախոս տան:

— Յեռախոս,— աչքերը խոշորացրեց բանաստեղծը: — Յեռախոսն ի՞նչ ես անում, դու ես՝ քո չոր գլուխը...

— Եսի՛մ,— ուները ձգեց Մաքսուդը:— Ասում են՝ հարմար բան է:

Դրսից նորից մեքենայի հռնոյուն լսվեց, մարդկանց ձայներ լսվեցին: Բանաստեղծը մտովի դեռ Մաքսուդի խնդրանքի վրա ժպտալով նայեց ժամացույցին, ժամը յոթից քիչ էր պակաս: Նա ելավ, ճակատը լուսամուտի ապակուն հպելով նայեց, մթան մեջ ուրվագծվում էին այգու ծառերը: Մոտիկում, ցածրում վարդի թփերն էին: «Վարդ» միտքը կնոջը հիշեցրեց ու նույն պահին էլ բանաստեղծական ներշնչանքը խլրտաց նրա ներսում: Բանաստեղծը նստեց, ծոցագրպանից հանեց ծոցատետրը, գրիչ հանեց և արագ—արագ սկսեց գրել:

Տարիքն առած բլբուլը նայում է կոկոն վարդին, երգում է, վարդի գովքն է անում: Բլբուլն ուրիշ ճար չունի՝ պիտի ջահելանա, որ դառնա կոկոն վարդին արժանի: Չպետք է մոռանամ, որ ջահելանալու միտքն է լինելու հիմնական ասելիքը:

Բանաստեղծի սիգարետը վառեց, աչքերը կկոցած ծխեց, մտածեց-մտածեց ու սկսեց գրել:

Վարդը քամուց օրորվում էր, Շորորվում էր, վայ աման, Ծեր բլբուլի ջահել սիրտը, Սիրո ցավից ճաքած սիրտը, Տրորվում էր, վախ աման...

Բանաստեղծն արագ էր գրում, որպեսզի չկորցնի ներշնչանքի պահը:

Ծեր բլբուլի երգը կարծես Կոկոն վարդին չէր հուզում, Նա գլուխը օրորում էր՝ Ծերս ես, երգի չեմ լսում: Ախ, վայ, աման, չես լսում...

Բանաստեղծը ներս ձգեց ծուխը ներշնչանքի մի նոր ալիք որսալու համար, ու հենց այդ պահին էր, որ դրսից աղմուկ, ճիչ ու ծղրտոց լսվեց: Նա դժկամությամբ, ելավ, խոհանոցի լուսամուտից նայեց և հասկանալով, որ այդ աղմուկը հակառակ կողմից է՝ ճաշասենյակ գնաց, ձիգ տվեց, բացեց խոնավությունից ուռած պատշգամբի դուռը: Պատշգամբից նրան ամեն ինչ երևաց, դիմացը բնակելի շենքի բակն էր՝ մեջտեղում կուչ եկած կաթսայատնով: Բակում ժխոր, իրարանցում, հայիոյանք, ճիչ ու ծղրտոց էր: Մի քանիսը մետաղյա ձողերով հարվածում էին դեմքն արյան մեջ կորած երիտասարդին ու հրում դեպի բակի կենտրոնը: Երիտասարդը փորձում էր գլուխը ձեռքերով պաշտպանել, ու այդ պահին էր, որ վազելով մոտեցավ մեկ ուրիշն ու կացինն իջեցրեց նրա գլխին: Երիտասարդը տապալվեց գետնին:

— Առանց հայիոյանքի,— լսվեց մեգաֆոնի ձայնը: — Շուրջներս ազեր են, ամոթ է:

Բանաստեղծը հայացքով փնտրեց մեգաֆոնը ու չնկատեց, թե ինչպես ընկածի վրա շշից հեղուկ լցրեցին ու լուցկին գցեցին վրան: Բանաստեղծը բոցի բռնկվելը տեսավ և տեսավ, որ բոցը տեղաշարժվում է:

— Էդ ի՞նչ եք անում,— բղավեց բանաստեղծը:

— Յայերին են վառում:

Մաքսուդն էր: Ներքևում, մեջքը Չեյնաբ խանումի տան պատին հենած, ծխում էր:

— Բա որ քամին կրակը մեր տները գցեց...

— Չի գցի,— ասաց Մաքսուդը:

Բանաստեղծն ուզեց պատասխանել, բայց մեգաֆոնի ձայնը խանգարեց:

— Այ քույրիկ, ինչո՞ւ ես գլխներիս ջուր լցնում: Մենք քեզ ի՞նչ ենք արել...

Յանկարծ դաշնամուրի նվագ լսվեց: Դաշնամուրի նվագն այնքան էր անսպասելի, որ մի պահ բակի աղմուկը լռեց: Եվ բանաստեղծը տեսավ, թե ինչպես ձգելով մուտքից բակ հանեցին մորեմերկ աղջկան:

— Հարսին հոր տանից հանելու նվազն է,— Մաքսուդի՞ն, թե՞ ինքն իրեն ասաց բանաստեղծը:

Աղջկան հրելով բերեցին, անցկացրեցին կաթսայատան պատի հետուը և կորցրեցին բանաստեղծի տեսադաշտից:

— Առանց շտապելու, եղբայրներ,— հնչեց մեզաֆոնից: — Բոլորիդ էլ հերթ կհասնի:

— Հե՛յ գիտի ջահելություն,— կանչեց բանաստեղծը: — Ի՞նչ կասես, Մաքսուդ...

— Ճիշտ խոսքին ի՞նչ ասեմ,— ուսերը վեր քաշեց Մաքսուդը:— Բայց դու դեռ պիտո՞ւ ես:

— Չեմ դժգոհում, Մաքսուդ, չեմ դժգոհում... Պիոներական վզկապը վզին տասներկու-տասներեք տարեկան տղան ոտաբոբիկ, հագին մի կարճ վարտիք, հանկարծ հայտնվելով նետի պես սուրաց ու անհետացավ:

— Ես թմբիկ լակոտը Էն ոսկրոտ աղջկանից հազար անգամ լավն եր,— խոսեց բանաստեղծը:— Ի՞նչ կասես, Մաքսուդ:

Մաքսուդը պատասխանելու էր, բայց հայտնվեցին տղային հետապնդողները: Երկուսի ձեռքերում էլ մետաղաձողեր կային:

— Էն լակոտն ո՞ւր փախավ...

— Եսպես տվեց, Էն տների արանքով գնաց,— ասաց Մաքսուդը:

— Էդպես գնա՞ց որ,— կասկածեց բանաստեղծը:

— Հա,— ասաց Մաքսուդը:— Էլ նրան չեն գտնի:

Մաքսուդը սողնակով փակեց այգու դռնակը, առաջ գնաց, կանգնեց, հայացքով տնտղեց այգին: Ոչ ոք չերևաց: Միայն շունն էր շղթան ձգելով կատաղի հաչում: Մաքսուդը նկուղ գնաց, լույսը վառեց: Տղան խրվել էր անկյունը, պազել հեկեկում էր ու վզկապով քիթը սրբում: Մաքսուդը քայլ արեց: Տղան գետնից վերցրեց փոքրիկ կացինն ու կանգնեց: Նրա աչքերը խոշորացած էին, և գազանի աչքերի փայլ կար նրանց մեջ: Մաքսուդն անշարժացավ: Պարզ չէ՝ Մաքսուդը գիտե՞ր ինչ է նախամարդը, բայց այսպես ոտաբոբիկ, կարճ վարտիքով, մերկ ու կացինը ձեռքին տղան շատ էր նմանվում նախամարդուն:

— Խելա՞ն ես,— վերջապես խոսեց Մաքսուդը:— Դո՞ւ չես իմ ծառերից թուզ թռցնում... Տղան անձայն թափահարեց գլուխը:

— Հայրդ ո՞ւր է...

Տղան սեղմեց ատամներն ու գլուխն օրորեց: Դրսից գալիս, հասնում էր ճիչն ու վայնասունը, որ երբեմն խլանում էր մեզաֆոնի ձայնից:

— Նրանք քեզ չեն գտնի,— ասաց Մաքսուդը:— Ես քեզ կպահեմ: Կացինը զցիր: Մաքսուդը վերցրեց սյունից կախ հնամաշ վերարկուն, մոտեցավ, պարզեց տղային:

— Հագիր, ամոթ է:

Տղան վերցրեց վերարկուն և առանց կացինը ձեռքից բաց թողնեք ու զցեց ուսերին, ձգեց, իրար վրա բերեց փեշե՞րը:

— Հանկարծ չմտածես Էստեղից դուրս գալ,— ասաց Մաքսուդը:— Ես գնամ քեզ համար շոր-մոր բերեմ:

— Մի գնա,— վերջապես խոսեց տղան: — Վախենո՞ւմ ես... Տղան թափահարեց գլուխը:

— Բա քո շորերն ո՞ւր են...

— Դպրոց էի գնալու,— փղծկաց տղան:— Վրայիցս պոկեցին:

Բանաստեղծը չնկատեց, թե ինչպես մայրը պատշգամբ ելավ: Բակում սպանդը շարունակվում էր, բայց բանաստեղծի ուշադրության առարկան միլիցիոներների խումբն էր, որ քիչ հեռվում կան գնած նայում էր:

— Ես ի՞նչ մտածում եմ,— ասաց Չեյնսաբ խանումը: — Քնիս մեջ երգ ու նվագ էի լսում հարսանի՞ք է...

— Չայերի հարսանիքն է,— ասաց բանաստեղծը:— Դու գնա, սա կնկա նայելու բան չի:

— Չհասկանա՞մ ինչն ինչոց է,— նեղացավ մայրը:

— Գնացիք, գնացիք,— ասաց տղան, մոր ուսը գրկեց, դուրս բերեց պատշգամբից, հետևից ծածկեց դուռը:

— Թողնեիր նայեի, էի,— չհանգստացավ մայրը: Բանաստեղծի աչքն ընկավ կահույքին դրված պլաստմասսայե արձանիկներին, ու նա ասաց մորը...

— Ես անպետք բաները որտեղի՞ց ես ճարում, բերում գցում տունդ...

— Սիրուն են: Չես ուզում հավաքեմ:

— Չավաքիր:

Երկար ու ձիգ հնչեց հեռախոսի զանգը:

— Վարդս է:— Բանաստեղծը ժպտալով գնաց, վերցրեց լսափողը:

— Դո՞ւ ես,— հարցրեց տղամարդու ձայնը:

— Ես եմ,— տարակուսեց բանաստեղծը,— ո՞վ է...

— Իսմայիլովն է:

— Լսում եմ, մոռալիմ,— ձգվեց բանաստեղծը:— Ո՞նց տեղս իմացաք...

— Կինդ ասաց:

— Ձեզանից չէ՛ պրծում չկա,— կատակեց բանաստեղծը:

— Չկա, — ասաց Իսմայիլովը:— Երեկ ի՞նչ է կատարվել այդտեղ: Տեսե՞լ ես...

— Այսօր եմ տեսել...

— Ի՞նչ ես տեսել...

— Սպանում են, վառում են, ջարդում են: Ուրիշ բաներ էլ կան, մայրս կողքիս է, ասելն ամոթ է:

Մայրը, որ ականջը տղայի խոսակցությանը, արձանիկներն էր հավաքում, շարում թասի մեջ, տղայի խոսքի վրա գործը կիսատ թողեց, թասը դրեց սեղանին, գնաց պատշգամբ, ելավ:

— Ուրեմն իմացիր,— ասաց Իսմայիլովը,— շտապ հողված ես գրելու:

— Ինչի՞ մասին:

— Հայ և ազերի ժողովուրդների բարեկամության: Մեր դարավոր եղբայրությունը կա՞, թե՞ չկա...

— Կա, իհարկե, կա,— գլխով հաստատեց բանաստեղծը:

— Մի քանի խուլիգան-ռեցիդիվիստ, հասկանում ես, ո՞նց կարող են սեպ խրել մեր եղբայրության մեջ: Պա՞րզ է...

— Պարզ է, սիրելիս, պարզ է:

— Հիմնական շեշտդ դա է լինելու: Կատարվածի մասին՝ մի երկու բառ: Եղա՞վ...

— Պարտադի՞ր է, որ ես գրեմ,— իրեն թանկացրեց բանաստեղծը:

— Մեզ հեղինակություն է պետք,— ասաց համայնիվը:

— Շնորհակալություն,— ասաց բանաստեղծը:

— Վաղը պիտի հանձնես, մյուս օրը տպելու ենք:

— Կհասցնե՞մ...

— Պիտի հասցնես: Երեկոյան մեքենան կգա հետևիցդ: Հաջողություն:

Բանաստեղծը դրեց լսափողը, նայեց՝ մորը չգտավ ու, տեսնելով կրնկի վրա բաց թողած պատշգամբի դուռը, պատշգամբ գնաց:

— Ես ցրտին կանգնե՞լ ես,— զայրացավ մոր վրա: — Հետո էլ մեջքի ցավից ես խոսում:

— Էդ ի նչ են անում,— օրորվեց Չեյնաբ խանումը:

Բանաստեղծը բռնեց մոր ձեռքը, ճաշասենյակ տարավ:

— Սուրճ սարքիր, մինչև ես կսափրվեմ:

Նա «դիպլոմատից» հանեց արտասահմանյան էլեկտրական սափրիչը, գնաց հայելու մոտ, սկսեց սափրվել: Սափրվելիս հիշեց, որ երեկոյան մեքենան գալու է, որ այսօր ինքը հանդիպելու է կնոջը:

— Վարդս,— շշնջաց, և դարձյալ ներշնչանքը թրթռաց ներսում:— Ծեր բլբուլը,— ասաց, մտածեց, էլեկտրասափրիչը կզակի վրա մի քանի անգամ վերովար արեց,— ծեր բլբուլը հանգիստ չունի,— ուրախացավ գտնված տողի համար, սափրվելը կիսատ թողեց, գնաց, նստեց ճաշասենյակի սեղանի մոտ, գրպանից հանեց ծոցատետրն ու գրիչը և սկսեց բարձրաձայն արտասանելով գրել:

Ծեր բլբուլը հանգիստ չունի, Դադար չունի, վայ աման, Վարդի տեսքից խենթացել է, հր տարիքը մոռացել է, Մոռացել է, վախ աման...

— Մոալիմ...

Դռան մեջ Մաքսուդն էր, առջևում՝ տղան: Տղան նույն վերարկուով էր, ներկոտ տաբատով, խուկացած զինվորական վերնաշապիկով, բոբիկ ոտքերը՝ քրքրված կոշիկների մեջ:

Վերարկուի գրպանից կարմրին էր տալիս պիոներական վզկապի ծայրը:

— Ո՞վ է,— չհասկացավ բանաստեղծը:

— Էն թմբլիկ տղան է,— ժպտաց Մաքսուդը:— Տես ինչ կարմիր թշեր ունի,— ասաց ու կամօթելով տղայի այտը, նրան առաջ մղեց:

Բանաստեղծը դանդաղ ոտքի ելավ:

— Ես նրան ասել եմ, որ դու պաշտոնով մարդ ես, որ դու չես թողնի սպանեն, որ շոր կառնես, ինչ սիրտն ուզի՝ կառնես... Մենակ՝ նա պիտի քեզ լսող լինի...

Մաքսուդն էլի բաներ ասաց, բայց բանաստեղծը նրան չէր լսում:

— Դու դուռը կողպիր, Մաքսուդ,— շնչաց բանաստեղծն ու շարժվեց դեպի տղան: Տղան բնագործ ամեն ինչ հասկացավ, պոկվեց Մաքսուդի ձեռքերից, կողմ փախավ: Մաքսուդը դուռը կողպեց, շրջվեց, քայլ արեց տղայի կողմը:

— Դու նրան բռնիր, Մաքսուդ...

— Ո՛ւր պիտի փախչի,— ասաց Մաքսուդը:— Չուր տեղը մեզ չարչարելու է:

Սենյակի դուռը հրեցին, ապա թակեցին: Երևի Չեյնաբ խանումն էր սուրճ բերում բանաստեղծի համար:

— Ա՛յ, գալիս են,— ասաց Մաքսուդը,— գալիս են քեզ սպանեն...

Տղան փախավ սենյակի հակառակ ծայրը և գոտկատեղից հանեց կացինը:

— Էդ ե՛րբ թռցրեց, որ ես չիմացա,— փնթփնթաց Մաքսուդն ու մեխվեց տեղում: Բանաստեղծը ետ գնաց, ծեփվեց պատին:

Դուռը նորից թակեցին: Տղան վանդակն ընկած գազանի պես այս ու այն կողմ էր նայում, փախուստի ելք էր փնտրում ու չէր գտնում:

— Բռնիր նրան, ասում եմ,— բղավեց բանաստեղծը:

— Կացինը զգիր,— ասաց Մաքսուդը ու շարժվեց դեպի տղան:— Ախր դու խելոք տղա ես...

Տղան կացինը կախեց, և Մաքսուդին թվաց, թե նրան մոտենալու ամենահարմար պահն է, և այն է, մոտենալու էր՝ տղան նախահարձակ եղավ ու կացինն իջեցրեց Մաքսուդի գլխին: Բանաստեղծը գոռաց, պատին քսվելով շարժվեց դեպի դուռը, որ անխնայ թակում էին: Եվ հանկարծ տղան նկատեց պատշգամբի դուռը. վազեց, բացեց և նետվեց պատշգամբից: Բանաստեղծը դա տեսավ:

— Մարդասպան,— բղավեց, վազեց պատշգամբ: — Բռնեք դրան, մարդասպան... Կաթսայատան մոտից մի քանիսը մետաղաձողերը ձեռքներին վազեցին ընդառաջ...

— Ով է, ո՛ւր է...

— Էստեղից թռավ, նոր թռավ, բռնեք էդ լակոտին:

Եվ մինչ մետաղե ձողերը ձեռքներին տղաները այս ու այն կողմ էին վազում՝ անսպասելի բան կատարվեց, վերևից քրքրված կոշիկներ ընկան: Բանաստեղծը դա տեսավ, վեր նայեց ու տեսավ, թե ինչպես ամպի միջից դուրս սահեց և քամուց ճոճվելով վար իջավ ու ընկավ ներկոտ տաբատը: Հետո հնամաշ վերարկու ընկավ, գինվորական խունացած բլուզ, պիոներական վզկապ, կացին... Ու երբ քամին տեղփոխ արեց ամպը, և կապույտ երկինքը բացվեց, բանաստեղծը տղային տեսավ, նա համբառնում էր վեր, վեր և որքան բարձրանում էր, արեգակն այնքան ավելի էր լուսավորում նրա մարմինը, որ մերկ էր և միայն կիսավարտիք ուներ հագին: Երկնքից շեփոթի ձայն էր լսվում...